

DIE VERSTOTELINGE

MY SOEKE NA MY VERLORE
STIEFTANTE

AGTERGROND

- ★ Bewering: my ouma, Catharina Elizabeth Els (geb. Uys) was eers met 'n van der Merwe getroud. Hulle het twee dogters gehad.
- ★ Dit het sin gemaak uit die “Naamgee-patroon patroon” (Vernoemings-konvensie).
- ★ Bevestiging van Janet Melville: Die man was Andries Petrus Stephanus van der Merwe.
- ★ Die oudste dogter sou wees: Dina Magrieta van der Merwe (vernoem na my ouma se ma).

★ ‘n Soektog op NAAIRS na ‘n boedel van Dina Magrieta van der Merwe lewer twee briewe op:

* Navraag op 9/9/1909 van die Pretoria Melaatse Instituut aan die Koloniale Sekretaris, Oranjerivierkolonie:

“A White leper named Dina van der Merwe in the Pretoria Asylum wishes to know whether her parents named J. M. Els and Katrina Elizabeth Els, nee Uys, are living in Devilliersdorp, District Vrede, O.R.C.”

★ Antwoord van 28/9/1909 van die Koloniale
Sekretaris Oranjerivierkolonie:

“With reference to your letter No. 1/16232 of the 9th instant, I have the honour to state that the parents of the white leper Dina van der Merwe are living, and reside at present in the town of Villiers, Frankfort District, Orange River Colony.”

Sy was beslis my ouma se kind want my oupa en ouma word by name as haar ouers genoem. Sy is blykbaar in die "Pretoria Leper Asylum" opgeneem en my oupa en ouma het nie kontak met haar behou nie anders sou sy nie navraag gedoen het oor waar hulle woon nie. Sy was 'n "weggooikind".

Die twee briewe:

PRETORIA LEPER ASYLUM
1. 68

THE ASSISTANT COLONIAL SECRETARY.

7 SEP. 1909
PRETORIA

A white leper named Dina Van der Merwe wishes to know whether her parents named J. M. Els and Katrina Elizabeth Els, nee Uys, are living in Devilliersdorp, District Vrede, O. R. C. She has heard that they are residing on ground belonging to Mathew Pieters in the above-mentioned place;

Will you kindly communicate with Bloemfontein with a view to obtaining information of these people?

J. B. Pieterse
SUPERINTENDENT.

6th September, 1909.

*Min. U.C.S.
Bloemfontein
Adams
2-12*

CS
920/1
18232

1. 278/21

Colonial Secretary's Office.
Bloemfontein, O. R. C.
26th September 1909

30 SEP. 1909
PRETORIA
TRANSVAAL

Sir,

With reference to your letter No. 1/18232 of the 9th instant, I have the honour to state that the parents of the white leper Dina van der Merwe are living, and reside at present in the town of Villiers Frankfort District, Orange River Colony.

I have the honour to be,

Sir,

Your obedient Servant,

C. C. Camp.
UNDER COLONIAL SECRETARY

CS
920/1
18232

P. J. ...
1-10-

The Asst. Colonial Secretary
Pretoria

-
-
- ★ My ouma het by ons op die plaas gewoon maar het nooit gepraat van haar eerste man of van so ‘n oudste dogter, Dina, nie.
 - ★ Volgens die (BCCD)-webwerf was my ouma, my pa en sy twee oudste broers en “Diena Magaretha van der Merwe” in the Middelburg (Tvl) Konsentrasiekamp en later in Merebank Konsentrasie-kamp, suid van Durban.
 - ★ Na my ouma was verwys as “the mother - adopted” van Dina maar sy was inderdaad Dina se eie ma. Dis hoekom Dina na my ouma se ma, Dina Magrietha Pieterse, vernoem is. My ouma se ouderdom was gegee as 23. Dit was foutief want sy was 33. Dis waar die interpretasie van “adopted” vandaan kom. Ek het dit laat regstel op die webwerf.

BRITISH CONCENTRATION CAMPS OF THE SOUTH AFRICAN WAR 1900-1902

BCCD

[Home](#) [Database](#) [Camps](#) [Contact](#) [Links](#) [FAQ](#) [Reading List](#) [Login](#)

Personal Details

Name: **Mrs Johannes Marthinus Els**
Other Names: **Catharina Elizabeth**
Maiden name: Uys
Date of birth: 18680131
Place of birth: Wakkerstroom
Born in camp? No
Age died:
Died in camp? No
Gender: female
Race: white
Marital status: married
Nationality: Transvaal
Registration as head of family: Yes
Unique ID: 81338

Camp History

Name: Middelburg RC
Age arrival: 23
Age arrival: in fact she was 33
Date arrival: 02/05/1901
Date departure: 14/10/1901
Destination: Merebank, Natal
Tent number: II 422

Farm History

Name: Morgenzon
District: Bethal

Status of Husband

Type: On commando
Notes: Johannes Marthinus Els

Relationships

Mrs Johannes Marthinus Els (*Catharina Elizabeth*)

is the mother of Master Nicolas Jacobus Els
is the mother of Master Johannes Gerhardus Els
is the mother of Master Johannes Marthinus Els
is the mother of Miss Diena Magaretha van der Merwe (*Dina Margaretha*)

-
-
- ★ Dina is in 1907 in die Pretoria Melaatse Instituut opgeneem toe sy 20 jaar oud was. My pa was toe 11 jaar oud. Hy moes haar dus kon onthou; mens vergeet mos nie so ‘n ouer suster met wie jy 11 jaar lank saam gelewe het en saam in die konsentrasie-kamp was nie.
 - ★ Tog het hy, net soos my ouma, nooit ‘n woord oor die kamp, oor my ouma se eerste man of oor sy stiefsuster, Dina van der Merwe, gepraat nie. Sy is behoorlik verswyg en vergeet; ‘n “weggooi-kind”.

-
- ★ Die Middelburg Konsentrasiekamp het meer as 7 000 inwoners gehuisves en dit was "very badly run". Die "Dameskomitee" wat die kamp besoek het, het gesê dit is een van die mees onbevredigende kampe wat hulle besoek het.
 - ★ 'n Inname van meer as 3 000 mense in Mei 1901 (waaronder my ouma en haar kinders) het wanhopig-verarmde en verswakte mense ingebring wat verpreiding van siektes in die kamp verhaas het.
 - ★ Van die nuwe aankomelinge was so arm dat sommige families net een kombors gehad het. Honderde kinders was sonder skoene en sommige meisies het net een kleidingstuk gehad. Baie was siek van Malaria en boonop het Griep en Masels het onder die kinders uitgebreek.

-
-
- ★ Die Merebankkamp was geleë op die subtropiese Natalse kus in 'n klimaat wat baie verskil van die droë Hoëveld-lug waaraan die Boere gewoond was. Die hoë humiditeit, sterk winde en somerreën het tot die ongemak bygedra.
 - ★ Die kamp was opgerig op laagliggende, moerasagtige grond met sand wat oor alles waai en vloere en beddegoed wat konstant nat was.
 - ★ Omstandighede was so swak dat die Dameskomitee aanbeveel het dat die kamp verskuif moet word. Dis nooit gedoen nie en die kamp het gebly waar dit was.

-
-
- ★ Die Anglo-Boere Oorlog is beëindig met ondertekening van die vredesverdrag, die “Vrede van Vereeniging” op 31 Mei 1902 in Pretoria. My ouma en haar kinders het waarskynlik tot aan die einde van die oorlog in die Merebankkamp gebly.
 - ★ Kort na die oorlog, teen ongeveer 1904, het Dina van der Merwe melaatsheid opgedoen. Die haglike, onhigiëniese toestande in beide die Witbank- en die Merebankkampe het waarskynlik daartoe bygedra.

MELAATSHEID

- ★ Daar het 'n geweldige stigma aan melaatsheid gekleef. Dit was sosiaal onaanvaar en iets wat liefs verberg en verswyg was as dit in 'n familie voorgekom het.
- ★ Die feit dat die bybel voorgeskryf het dat melaatses vermy en verban moes word het beslis bygedra tot die stigma:

“Iemand wat ‘n velsiekte het wat hom onrein maak, moet geskeurde klere dra en sy hare onversorg laat. Hy moet ook die onderste deel van sy gesig bedek en uitroep: “Onrein! Onrein!” Hy bly onrein solank hy die siekte het. Hy moet dan ook in afsondering lewe en buite die kampplek bly” (Levitikus 13:45-46).

- ★ Daar is geglo God het die vloek van melaatsheid oor die mensdom gebring as straf vir hulle sondes. Melaatses was as beide fisies en geestelik onrein beskou. Hulle is so verafsku dat hulle nie toegelaat is om in die gemeenskap saam met hulle eie mense te woon nie (Numeri 5:2)

★ By Assisi in Frankryk, was daar “Lazarhuise” (na die Bybel se Lazarus, wat in Jesus se gelykenis met sere oortrek was (Lukas 16:19-31). Melaatses is soos volg formeel deur ‘n priester toegelaat:

- * Die melaatse moes in die begraafplaas staan terwyl die priester hom vir die wêreld dood verklaar het. Omdat hy “dood” was, is sy familie onthef van die verpligting om na hom om te sien.
- * Die begraafplaas se stof is op sy kop gestrooi en die priester het hom herinner aan die reëls: Melaatses kon net die huis verlaat as hulle ‘n grys mantel dra en met ‘n klokkie of ‘n houtklapper (“clapper” of “ratchet”) ‘n geraas maak om ander mense te waarsku.

-
- * Hulle kon slegs om kos bedel as hulle handskoene gedra het en hulle moes 'n bak gebruik het om aalmoese in te ontvang.
 - * Hulle is verbied om direk uit fonteine, riviere en putte te drink; hulle kon net uit hulle eie flesse drink. As hulle met gesonde mense gepraat het, moes hulle wind af van hulle staan.

★ Die afsondering van melaatses het lank wêreldwyd voortgeduur. In Suid-Afrika was hulle verwydering uit die gemeenskap en hulle isolering wetlik verpligtend tot 1977. Hulle is aangehou en daar is na hulle verwys as “inmates” (gevangenes). Net soos met politieke gevangenis is aan die melaatses nommers toegeken.

Melaatse met sy klok

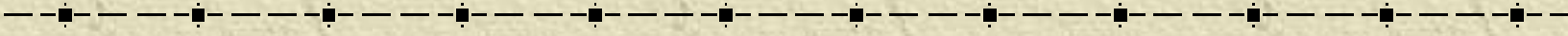
Melaatse met sy klapper

★ Daar was inrigtings vir melaatses op Robbeneiland en in Bloemfontein en Pretoria. Die “Pretoria Leper Asylum” of “Pretoria Leper Institution” was die Westfort Melaatse Instituut (“Westfort Leper Asylum”) of -Hospitaal, (soms ook na verwys as ‘n “Leprosegestig”), geleë noord van Lotus Gardens, ongeveer elf kilometer ten weste van Pretoria middestad. Dit het geopen in 1898.

★ In ‘n Artikel oor die instituut op Robbeneiland getiteld “Island of Tears” skryf Faan Pistor:

“Anyone that had been diagnosed with any form or degree of leprosy had to be removed to the island.

Unfortunately people suffering from obvious skin diseases often were regarded as leprous. Therefore many with skin disorders were hidden by their families for fear of the hell on the island.

Family members of people diagnosed with “leprosy” were not easily given jobs. Fear-stricken people diagnosed with “leprosy” often fled before warrants against them could be executed.”

- ★ Daar is verskeie velsiektes wat moontlik in die vroeë twintigste eeu as melaatsheid aangesien kon word, soos erge vorms van Ekseem, velsiektes soos Psoriase en oorerflike siektes soos Porfirie en Oudtshoorn siekte wat baie onder Afrikaners voorkom.

Die Internasionale Historiese Genootskap Robbeneiland stel dit soos volg:

“Robbeneiland was destyds nie net ’n kolonie vir “melaatses” nie. Dit was ’n gerieflike stortingsterrein vir almal wat deur die koloniale owerheid as ongewens beskou is.

Daarom is ook verstandelik gestremdes, dowes, epilepsieërs, erg verswakte bejaardes, mense met Downsindroom, mense wat harsing-skudding, bipolarêre siekte, Alzheimersiekte of beroerte gehad het of erg getraumatiseer of outisties was, asook lyers aan ander toestande, deur die koloniale owerheid “sielsiek” verklaar, van hul geliefdes en uit die samelewing weggeruk en teen hul sin summier op Robbeneiland gaan aflaaï waar hulle verdruk, verneder en vergeet is en uiteindelik in ongemerkte grafte begrawe is.”

★ Oor die Melaatse Instituut by Westfort word geskryf:

“Westfort was built on the outskirts of town and was surrounded by a 12-foot barbed-wire fence.”

★ Die melaatses is geïsoleer, die plek is streng bewaak en besoeke deur familie was beperk:

“Those living with leprosy in South Africa were strictly segregated from the outside world. They lived, ate, work and very often died and were buried within the confines of the institution”

“two guards were posted at the entrance and visits from family members were restricted to once every two weeks, with patients forced to sit behind a glass screen in a prison-like atmosphere when they received visitors.”

★ By die bibliotekaris van die GGSA Noord-Trvl tak biblioteek, Lynn du Toit, het ek dokumente gekry wat handel oor die stambome van pasiënte in die Pretoria Melaatse Instituut.

★ Dit is verslae en handgetekende stambome van etlike pasiënte, opgestel in 1927 deur die destydse Matrone van die Instituut se hospitaal, Mej. A. M. Whiteman.

★ Die doel van Mej. Whiteman se ondersoek was om te probeer vasstel of melaatsheid oorerflik is. Vandag weet ons dit is nie; melaatsheid is 'n bakteriële infeksie wat deur fisiese kontak tussen mense oorgedra word. Gevolglik het dit wel in families versprei, soos familieledede mekaar besmet het maar dit is nie geneties oorerflik nie.

-
- ★ Die pasiënte in die Instituut is met allerlei middels behandel wat geen genesing in die hand gewerk het nie en hulle waarskynlik meer skade as goed gedoen het: Kamfer, Resorcin, Chaul-moogra Olie, Collobisses Chaulmoogra inspuitings, Gynokardiensuurpille, Nastin inspuitings, Natriumhidrokarbonaat-inspuitings, ens.
 - ★ Uit die dokumente blyk dit dat Dina van der Merwe op 13 September 1907, op 20 jarige ouderdom, in die Pretoria Melaatse Instituut opgeneem is as Pasiënt no. 94.
 - ★ Haar oom, Jacobus Johannes Rudolph van der Merwe, was ook 'n pasiënt in die inrigting. Twee van sy kinders, Aletta Elizabeth van der Merwe en Johannes Francois van der Merwe ('n niggie en neef van Dina) was ook pasiënte daar asook 'n paar ander familieledede.

★ My ouma se jonger suster, Susanna Catharina Uys was getroud met George Diederik Bezuidenhout. Twee van hulle kinders, George Diederick Bezuidenhout en Magdalena Maria Bezuidenhout was ook pasiënte van die Instituut.

★ My ouma se pa, my oupagrootjie, Johannes Gerhardus Uys was ook 'n pasiënt in Westfort. Hy is op 7 Oktober 1914 op die ouderdom van 76 jaar in die Instituut opgeneem, afkomstig van die plaas Knelpoort, distrik Wakkerstroom. Hy sterf in die inrigting op 27 Junie 1921 en is begrawe in een van die begraafplase op die terrein.

★ Hieronder is 'n foto van een van die begraafplase by Westfort asook 'n foto van my oupagrootjie se eenvoudige handgeverfte grafsteen in een van die begraafplase:

Die Begraafplaas

Oupagrootjie se Grafsteen

WESTFORT VANDAG

Die plek is bekend as Westfort; vernoem na een van Pretoria se ou forte, naamlik Fort Daspoortrand, ook bekend as Fort West, wat op die terrein opgerig is,

Die terrein het mettertyd baie vervalde geraak en is beset deur plakkers (waarvan baie Blankes is):

Illustration 1. Housing complex at Fort West in Pretoria West (Author, 2012).

ANDER FAMILIES

★ Die melaatse pasiënte en hulle melaatse familieledede oor wie Mej Whiteman verslag doen en wie se stambome sy opgestel het en bespreek, is die volgende:

Dirk Pieter Badenhorst (4.12.1855-7.6.1924), Jacobus Johannes Boshoff (gebore 1839), Catharina Johanna Brits (gebore Roslee) (1877-13.2.1923), Christoffel Johannes Els (30.8.1869-16.1.1913), Carel Jacobus Erasmus (3.9.1890-20.6.1917), Hendrik Christoffel Grobler (1865-20.3.1916), Louis Christiaan Kok (1871-19.2.1906), Louwies Cornelius Jacobus van den Berg (1873-11.11.1914), Jacobus Christiaan le Grange (1871-19.5.1925), Gert Jacobus Lewis (-4.6.1911), Sybella Elizabeth Nel (gebore Roets) (8.1848-1.10.1919), Jan Hendrik Retief (c.1830-1888), David Gideon Johannes Rousseau (-16.11.1914), Nicolaas Jacobus van Dijk (-18.9.1915), Pieter Daniel Roux (12.1847-7.7.1914), Cornelius Daniel Snyman (1856-20.6.1905), Marthinus Agidius Theunissen (2.4.1851-6.1.1914), Louis Jacobus Theunissen (1861-23.7.1927), Jacobus Johannes van der Merwe (1857-16.2.1914), Jacomina Elizabeth Pretorius (gebore van Niekerk) (20.1.1853-10.11.1917), Johanna Helena Christina van Tonder (1896-12.3.1926), Jan Hendrik Venter (c.1793-) en Jan Adolph von Brandis (14.12.1864-29.4.1925).

VERSLAE OOR PASIËNTE

Daar is interessante en soms ontstellende inligting vervat in die verslae.

- * Dina se neef, Johannes Francois van der Merwe het 'n ernstige misdaad in Pretoria gepleeg en moes as gevangene in Kaapstad en later in Caledon gaan werk. Hy het melaatsheid opgedoen en is by Westfort opgeneem. Daar het hy ook misdaad gepleeg en is na Robben Eiland gestuur.
- * Petrus Johannes Boshoff (gebore 1883) het ontsnap saam met 'n mede-melaatse, Ida Retief. Hulle het na Rhodesië gevlug maar toe hulle geld opgeraak het, het hulle teruggekom na die Instituut toe.

* Oor Willem Petrus Louw en sy vrou, Helena Juanna
Jakoba Greeff en hulle kinders, Gert Jacobus,
Susanna, Maria Helena, Jacobus en Theunis, skryf
Mej. Whiteman:

"All these people were Faith Healers and were in an appalling condition of decayed and offensive flesh; utterly refusing all treatment and were such an offence to their neighbours that Dr. was requested to move them; for, said the other patients, "they were being made ill by the smell of them". They were accordingly removed with other Faith Healers to a separate building. They all died there except Maria who gave in when her brother and sister had died and allowed herself to be attended to".

★ Uit van die verslae is dit duidelik dat, net soos die geval was met Dina van der Merwe het ander melaatse pasiënte se familie dikwels nie veel kontak met hulle behou nie.

★ ‘n Ondersoek van beskikbare geslagregisters dui daarop dat, van die mense wat in Mej. Whitman se verslae genoem word:

- * se name dikwels nie in sulke registers voorkom nie;
- * As hulle vermeld word, word die sterfplek nie gemeld as dit in die Instituut was nie, óf ‘n verkeerde plek, soos sy normale woonplek word aangegee (my oupagrootjie is ‘n voorbeeld);
- * As die oorsaak van dood aangegee word, is dit dikwels vals.

SLOT EN GEVOLGTREKKING

-
- ✦ Melaatses is vir baie eeue verfoei en vermy want hulle is as fisies en geestelik onrein beskou. Hulle is uit die gemeenskap verwyder en in melaatshuise of –institute afgesonder waar hulle niks anders as gevangenes was nie.
 - ✦ Die melaatshuise was aaklige plekke waar die melaatses dikwels saam met psigiatriese pasiënte (“sielsiekes”) en misdadigers aangehou is.
 - ✦ Melaatses is in die institute met allerlei konkoksies behandel wat nie genesing in die hand gewerk het nie en waarskynlik tot hul siekte en dood bygedra het.
 - ✦ Eers in die vroeë Negentienhonderds is ontdek dat melaatsheid bloot ‘n bakteriële infeksie is wat met antibiotika behandel en genees kan word en het die stigma wat aan melaatsheid gekleef het, verdwyn.
 - ✦ Melaatses van Westfort word verswyg en uit rekords weggelaat of die feit dat hulle in die Instituut dood en begrawe is en die feit dat hulle van melaatsheid dood is, word verswyg en verberg.